

Потапчук І. В., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, i.v.potapchuk@nuwm.edu.ua),
Бичковська Л. С., старший викладач (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, l.s.bychkovska@nuwm.edu.ua)

ПРИРОДНО-ЛАНДШАФТНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛОКАЛІЗАЦІЇ ПАЛАЦОВО-ПАРКОВОГО КОМПЛЕКСУ МІСТА РІВНОГО В ДОСЛІДЖЕННЯХ НАУКОВЦІВ-СУЧАСНИКІВ (ВИБРАНІ ПРАЦІ)

Статтю присвячено огляду наукових напрацювань рівненських дослідників щодо природно-ландшафтних особливостей міста Рівного, їх ролі в формуванні палацово-паркового комплексу князів Любомирських протягом століть. Робота озкриває та демонструє інтерес місцевих науковців до проблеми створення, трансформації, осучаснення та подальшого розвитку ландшафтно-рекреаційної території міста.

Ключові слова: природно-ландшафтні чинники; ландшафтно-рекреаційні об'єкти; палацово-парковий комплекс; ландшафтно-рекреаційна територія; генеральний план; фіксаційний план.

Постановка проблеми. Палацово-парковий комплекс князів Любомирських – наразі втрачений ландшафтно-рекреаційний осередок старовинної частини міста Рівного, який міг би стати потужним центром туристичної складової історичного поселення, композиційним вузлом території середмістя та естетичним доповненням існуючої містобудівної тканини. Територія, яку займав у минулому палац та його садово-паркова частина, сьогодні частково забудована, а подекуди – зберігає роль ландшафтно-рекреаційного утворення. Повсякчасне звернення науковців до цієї проблематики підтверджує невпинний інтерес до цієї втраченої унікальної пам'ятки архітектури та її ролі в архітектурно-містобудівному розвитку міста Рівного. Природно-ландшафтний аспект досліджень є одним з пріоритетних та найбільш висвітлених в публікаціях різноманітного характеру, що говорить про важливість аналізу таких чинників, як гідрографія, рельєф та рослинність в формуванні як самого палацово-паркового комплексу, так й історичної

частини міста. Дослідження та аналіз наукових доробок дозволяє чітко визначити роль цього історичного містобудівного осередку в подальшій еволюції ландшафтно-рекреаційної території поселення, визначити принципи та стратегічні напрями формування перспективних територій зелених насаджень загального користування міста Рівного, дотримуючись при цьому закладеної історичної концепції задля збереження та відновлення природно-ландшафтної ідентичності останнього. Звернення до цієї тематики спонукає ще раз переосмислити проблему трансформації архітектурних пам'яток та їх природно-ландшафтного оточення і зробити відповідні висновки задля збереження архітектурно-містобудівної спадщини для наступних поколінь.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Почерпнути відомості про один з найбільших палацово-паркових комплексів часів Другої Речі Посполитої дозволяють праці науковців-сучасників, що розглядали цю проблему в різних аспектах, зокрема природно-ландшафтному. Так, роботи Ричкова П. та Михайлишин О., спрямовані на ретельний та багатогранний аналіз картографічних і описових архівних джерел, містять багату ілюстративну базу [1–4; 8–10]. Праці інших дослідників подають аналіз впливу природно-ландшафтних чинників на формування та розвиток палацово-паркової резиденції князів Любомирських, подальшу еволюцію цієї та прилеглої території, а також містобудівних трансформацій поселення впродовж століть [5–7].

Стаття має на меті проаналізувати специфіку відображення питання формування та трансформації такого архітектурно-містобудівного утворення, як палацово-парковий ансамбль в природно-ландшафтному аспекті в наукових працях сучасних рівненських дослідників; допомогти сформулювати підходи та бачення загальної стратегії розвитку ландшафтно-рекреаційних систем міста Рівного на сучасному етапі з врахуванням збереження архітектурно-ландшафтної ідентичності поселення.

Виклад основного матеріалу. Насамперед увагу привертають праці рівненського науковця Ричкова П. Однією з наукових робіт, яка містить надзвичайно цінну та цікаву інформацію стосовно палацово-паркового комплексу князів Любомирських та особливостей його природно-ландшафтної локалізації в другій половині XVIII століття, є **монографія «Архітектор Ян Якуб Бургіньон: Творча спадщина»** [8]. Праця розкриває мистецьку спадщину архітектора, художника та

садівника Яна Якуба Бургіньйона, який присвятив місту Рівному більшу частину свого творчого життя. Робота цінна тим, що містить унікальний картографічний та мистецький документ «План замку, садів, парку та частини міста Рівного», який в контексті детального топографічного зображення більшої частини міста відтворює його архітектурно-планувальну структуру та природно-ландшафтні об'єкти.

На цьому унікальному документі відтворено своєрідний палацово-парковий ансамбль міста Рівного, початки якого пов'язані з XV століттям, доба найвищого розквіту припала на другу половину XVIII століття, а занепад і повне зникнення – на першу половину XX століття. В контексті дослідження автор приділяє увагу також тогочасним ландшафтно-рекреаційним об'єктам поселення, завдяки чому відкривається найцікавіша, за словами Ричкова П., сторінка в історії міста Рівного – створення однієї з найбільших палацово-паркових резиденцій на території Речі Посполитої. Потрібно додати, що на основі цього плану автор майже 30 років тому змодельював архітектурно-урбаністичний макет міста Рівного станом на кінець XVIII століття, який також дуже детально демонструє природно-ландшафтні особливості поселення того періоду [8, С. 6–7] (рис. 1, 2).

Рис. 1. Фото макету Ричкова П. Садово-паркова зона, замковий острів і середмістя. Вигляд з південного сходу [8, С. 180]

Вперше в праці Ричкова П. згадано про природно-ландшафтні особливості міста в історичному нарисі, який автор подає на початку

дослідження в контексті передісторії Рівного, що охоплює XV–XVIII століття: «... це було невелике поселення, віддавна засноване на одному зі зручних суходолів у заплаві невеликої, однак повноводної річки, з примхливими меандрами русла, з багатим рослинним і тваринним світом» [8, С. 9]. З праці рівненського дослідника дізнаємося, що княгиня Марія Несвицька в середині XV століття, зважаючи на тутешній природній ландшафт у мальовничій заплаві річки, багатій на рибу та диких тварин, ініціювала в Рівному будівництво замку в долині ріки на одному зі зручних острівних пагорбів – своєї постійної резиденції, поблизу якої поступово почало формуватися нове містечко, яке в 1492 році отримало магдебурзьке право на самоврядування, а сама княгиня відтоді в документах стала писатися як «Ровенська» [8, С. 11].

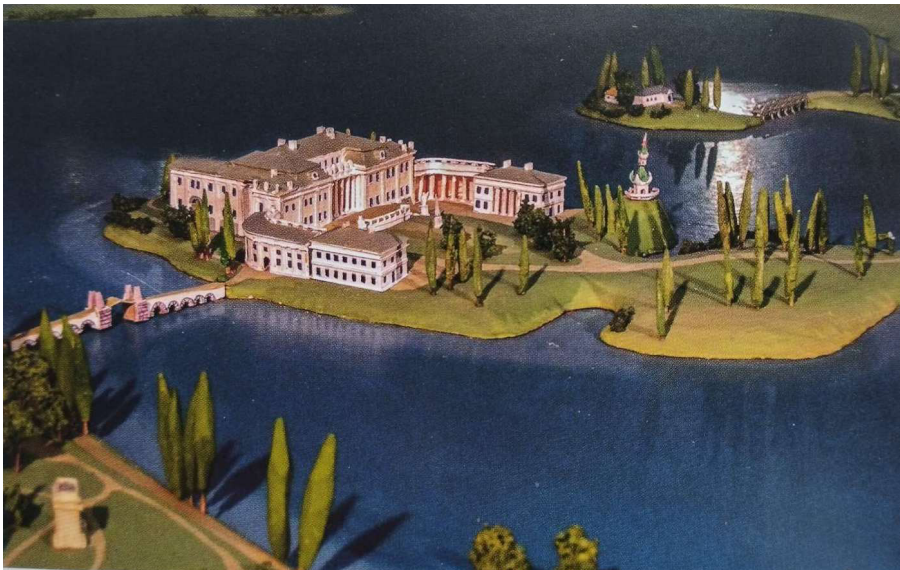

Рис. 2. Фото макету Ричкова П. Палац Любомирських на замковому острові [8, С. 180]

Важливим етапом в розвитку Рівного, як зазначає Ричков П., є отримання містом нових власників на більше як два століття – князів Любомирських, коли поселення у 1723 році разом з іншими маєтками перейшло у власність князя Юрія (Єжи) Олександра Любомирського і з напівзабутого провінційного містечка стало на шлях господарського підйому, територіального росту та отримало хоча й неофіційний, проте

все ж статус однієї з найбільших магнатських резиденцій тогочасної Польщі. Саме з того часу на рештках старого замку починає формуватися новий палацово-парковий ансамбль з його характерними ландшафтно-рекреаційними об'єктами. Так, окрім самої будівлі палацу, поступово виникли такі елементи його навколишньої території, як садово-рекреаційна, комунікаційна, гідротехнічна та господарська території [8, С. 13]. Далі автор зазначає сумний в багатьох відношеннях факт, що внаслідок геополітичних змін в Рівному від 1793 році запанувала російська влада, в результаті чого розпочалася нова доба в історії міста, що характеризувалася несприятливими суспільно-політичними обставинами та байдужістю спадкоємців. Все це призвело до поступового і невідворотного занепаду князівської резиденції Любомирських, в тому числі і ландшафтно-рекреаційних об'єктів: занепав величний бароковий палац, зникли малі архітектурні форми, деградував парковий ландшафт, вирубалися зелені насадження, зруйнувалися містки, замулилися канали та водне плесо великого ставу [8, С. 15].

В контексті розкриття урбаністичної еволюції Рівного Ричков П. зазначає, що первісна локалізація поселення і згодом замку були обумовлені сприятливим природним ландшафтом. Автор описує особливості гідрографічної мережі цієї території (річки Усті, трасування її русла, впадіння в Горинь) та особливості рельєфу (кілька невисоких пагорбів в межах низинної території). Природно-ландшафтні особливості території та штучні влаштування у вигляді невисокої греблі дозволяли перетворити Рівне на своєрідну волинську «Венецію» з розлогим ставком, декількома островами, штучним обхідним каналом зі сходу і декількома містками. В результаті діяльності декількох поколінь Любомирських компактний острівний замок перетворився на розлогий палацово-парковий комплекс, що займав майже третину території міста, включно з замковим островом, розлогим ставом, рекреаційним парком зі штучними каналами і малими архітектурними формами у стилі англійського сентиментального парку [8, С. 18].

Рівненський науковець зазначає, що паркова територія, яка віддавна була дотичною до острівної резиденції, саме на останньому етапі свого розвитку в 1780–1790-ті роки отримала яскраво виражений рекреаційний характер: в парку з'явилися елементи штучного рельєфу, різні символічні споруди з міфологічним підтекстом, малі архітектурні форми, мальовничі острівки зелених насаджень; були сформовані групи

дерев різних порід, розплановані трав'яні газони та квітники, вільно розставлені скульптури та романтичні альтанки; над штучними каналами з'явилися вишукані місточки, а в південній частині парку на невисокому природному підвищенні виник справжній театр та манеж для кінної їзди [8, С. 24].

Безсумнівно найцікавішою частиною, з погляду досліджуваної проблеми, є розміщений в монографії Ричковим П. план замку, садів та частини міста Рівне Я. Я. Бургіньйона, що датується 1797 роком та його опис [8, С. 44]. Отже, на плані автор в найдрібніших деталях відтворив більшу частину міста і практично всю територію палацово-паркового комплексу Любомирських з усіма його функціонально-просторовими зонами і розташованими на них об'єктами. Треба додати, що на плані зображено лише частину міського ставу, який був на той час досить повноводним і утворювався завдяки гідротехнічним влаштуванням.

Крім того, Ричков П. поміщає в своє дослідження схему плану Я. Я. Бургіньйона, опрацьовану ним же з виділеними фрагментами, які нараховують 14 позицій і подаються на сторінках монографії окремо в збільшеному вигляді для кращого прочитання та вивчення [8, С. 45]. Серед цих фрагментів, в контексті досліджуваної проблеми, уваги заслуговують окремі з них. Так, Фрагмент 1. Легенда до плану містить 53 позиції і має інформаційний характер: крім замку та флігелів, позначені також великий міст, китайський храм, купальня, манеж, конюшні, теплиця, оранжерея, ермітаж (парковий павільйон), фазанарня, монумент, пагорб спогадів, готичний храм, китайський місток, розсадник, статуя Венери, фруктовий сад, квітник, город, пагода, кролятник, грот, англійський місток, мурований місток, руїни, імітація Везувія, альтанка, виноградник, замковий місток, міський місток та ін. Фрагмент 4. План замкового острова: на острові розташована головна будівля тогочасного міста – князівський палац, сам острів за формою нагадує «біонічну істоту», що оточена водами великого ставу, високий рівень яких підтримувався греблею дещо нижче за течією річки Устя; на острів можна потрапити через два в'їзди у вигляді гребель з мостовими переходами; з південно-західної (тильної) сторони палацу знаходилася невелика рекреаційна зона з невеликою внутрішньою водоймою (озерцем в озері), влаштована за рахунок низинної частини рельєфу, а дещо вище по рельєфу (попід південною стіною палацу) був облаштований невеликий скверик з декількома клумбами, декоративними кущами та деревами; перед палацом та бічними

флігелями знаходилася простора галявина, покрита трав'яним газоном і зі статуєю посередині. Наступні Фрагменти 5, 6 та 7 зображують відповідно північну, південно-західну та східну зони парку, детальний опис яких Ричков П. також подає в своїй праці. Зокрема, автор описує, яким чином була влаштована острівна територія – своєрідна рівненська «Венеція», рослинність паркової зони, водні облаштування, містки на них, малі архітектурні форми, рекреаційні об'єкти, фруктовий сад, розсадник для розведення саджанців різних культурних рослин, специфічний рекреаційний простір – тунель (підземна дорога для проходу до саду розваг попід виноградником) [8, С. 51–64].

Водночас автор звертає увагу на так звані ведуги – візуальний супровід стародавнього плану Рівного з 19 акварельних малюнків Бургіньйона, які належать до особливого жанру кольорової акварельної мініатюри і виконані з неймовірною деталізацією як для обраного масштабу таких зображень. На цих акварельних малюнках зображені фрагменти забудови та природно-ландшафтного благоустрою палацово-паркового комплексу, зокрема вид палацу, великого мосту, китайського храму на пагорбі, купальні, оранжереї, теплиці, ермітажу, фазанарні, готичного храму, китайського мосту, пагоди, гроту, англійського мосту та монументу, мурованого мосту, руїни та ін. [8, С. 74–115].

На завершення дослідження плану Бургіньйона Ричков П. акцентує увагу на важливості цієї праці – головна заслуга її автора полягає в детальному графічному відтворенні палацово-паркового комплексу Любомирських у тому вигляді, в якому він сформувався на кінець XVIII століття [8, С. 118].

Завершує монографію огляд урбаністичного контексту міста Рівного XIX–XX століть. В книзі поміщена реконструктивна схема палацово-паркового комплексу Любомирських станом на кін. XVIII століття на підставі плану Бургіньйона. Автор також зазначає важливість дослідження принципів змін, що відбулися згодом з рівненським палацово-парковим середовищем в постбургіньйонівський період, коли Волинь перебувала в складі декількох державних утворень: Російської імперії (1793–1920 рр.), Другої Речі Посполитої (1920–1939 рр.), Радянського Союзу (1939–1990 рр.), незалежної України (від 1990 р.). Тому книга містить багатий картографічний матеріал, що стосується Рівного. Досить цікавим матеріалом з погляду аналізу природно-ландшафтного середовища палацово-паркового ансамблю кінця

XVIII століття є фото макету, який був виконаний автором у 1989 р. в складі творчого колективу. Ричков П. констатує, що палацово-парковий комплекс впродовж всього періоду існування зазнавав все більшого занепаду і вже у XXI столітті до реального спадку резиденції Любомирських, на жаль, можна віднести лише невеликий фрагмент сучасної міської території, який перебуває нині у користуванні Рівненського обласного краєзнавчого музею, а також саму музейну будівлю [8, С. 142–182].

Досить інформативним джерелом в контексті дослідження ландшафтно-рекреаційних перетворень Рівного в міжвоєнний період (1920–1930-ті роки) є колективна праця рівненських науковців під загальною редакцією **Михайлишин О. «Архітектура міжвоєнного Рівного в документах і публікаціях 1921–1939 років»** [1]. Робота описує зміни архітектурного обличчя Рівного окресленого періоду (в складі Другої Речі Посполитої 1920–1939 рр.), в тому числі і в природно-ландшафтному відношенні. В цьому своєрідному альбомі представлені текстові описи, креслення, історичні довідки та фото, що дають загальне уявлення про архітектурно-містобудівний розвиток міста та його ландшафтно-рекреаційний зон. Так, в з «Реферату з історії і розвитку міста Рівне 1928 року» дізнаємося про проблеми міської управи, які були на той час – відсутність земель та ділянок для закладання міського парку; брак коштів для викупу декількох сотень гектарів боліт, що знаходилися майже в середмісті і негативно впливали на санітарний стан міста та влаштування на їх місці міського саду [1, С. 8–9].

З протоколів засідання будівельного комітету при магістраті дізнаємося певні статистичні дані: які історичні пам'ятки знаходяться на території міста (замок Любомирських); план діяльності на майбутнє і найважливіші наміри (серед них є проведення переговорів щодо набуття боліт для віднайдення території під міський парк); анкета про територію міста (парки і громадські сади займали 3 га при загальній території міста 539 га) [1, С. 12–13].

В розділі «Креслення» представлені генеральні плани Рівного 1920–30-х років. Перший же план, виконаний у міжвоєнний період (до 1928 року), мав фіксаційний характер і відображав особливості міського середовища: ландшафтну ситуацію (річку, луки, заболочені ділянки, природні підвищення місцевості), головні міські вулиці, будівлі, масиви зелених насаджень та ін. (рис. 3). З книги дізнаємося, про перші ідеї регуляції забудови міста, які були відображені у плані кінця 1920-х років

і де з'явилася пропозиція розташувати спортивні споруди в долині річки Устя, а непридатну для житлового будівництва заболочену ділянку поряд з палацом та вздовж річкового русла використати для розбивки міського парку. Проблема генерального плану отримала продовження у 1936 році, коли було здійснено комплексні передпроектні дослідження, які стали основою для організації і проведення загальнодержавного конкурсу на розробку ескізного плану забудови міста [1, С. 23–33].

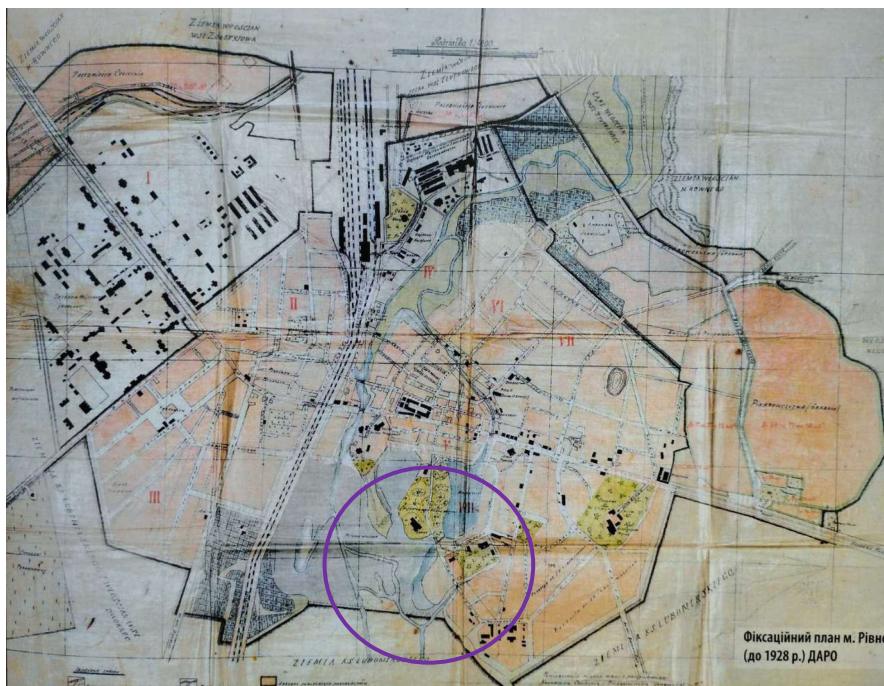

Рис. 3. Фіксаційний план м. Рівне (до 1928 року). Виділено локалізацію палацово-паркового ансамблю князів Любомирських [1, С. 29]

Досить ґрунтовним і важливим дослідженням розглядуваної проблеми є **монографія Михайлишин О.Л. «Архітектура і містобудування Західної Волині 1929–1939 рр.»** [2].

Праця містить унікальні матеріали, як-от тексти та креслення, оригінали яких зберігаються в архівах і публікуються вперше. В контексті розгляду архітектурно-містобудівної діяльності на Західній Волині у 1921–1929 роках в цілому та в Рівному зокрема, авторка дотикається до дослідження та аналізу природно-ландшафтних особливостей міста та його ландшафтно-рекреаційних утворень.

В контексті передумов і проблем розвитку міського середовища Михайлишин О. описує містобудівну ситуацію Рівного на початок 1920-х років: невелика річка Устя, що зі східного боку відділяла історичний центр від передмість, перетворювалась у став на території колишньої резиденції власників міста князів Любомирських, яка поступово занепадала, а став, що був композиційним центром ансамблю замулився і перетворився на велике болото. Тому, з огляду на те, що резиденція займала значну частину середмістя Рівного і безпосередньо примикала до центру, місцева влада взялася виправляти ситуацію, що була б неприпустимою для найбільшого міста Волинського воєводства. Занедбаний став та декілька рукавів річки в центрі міста планували осушити, а територію реконструювати та адаптувати для міських потреб [2, С. 46].

В подальшому авторка аналізує просторово-планувальні концепції та урбаністичні проекти розвитку міста Рівне. Укладання плану забудови для Рівного, як стверджує дослідниця мало свою передісторію та відбувалося в декілька етапів. Так, перший план, що був укладений технічним відділом Рівненського магістрату в 1928 році передбачав розташування спортивних споруд загальноміського значення в долині р. Устя, а непридатну для житлового будівництва заболочену ділянку поруч з палацом Любомирських та вздовж річкового русла планувалося використати для розбивки міського парку. Передбачалося також, що пропонована продумана система озеленення значно посилить репрезентативність нових міських ансамблів. Оскільки цей проект не повною мірою враховував історично сформоване розпланування міста, що було продиктоване природно-ландшафтною ситуацією – острівне розташування міського центру, значний просторовий розвиток території міста саме на лівобережжі, значна територія заплави річки і її розгалужена система рукавів та інші обставини функціонального зонування міської території, то міська влада відмовилася від подальшої розробки цього плану [2, С. 91–96].

Михайлишин О. досить детально зупиняється на дослідженні та аналізі наступного генерального плану міста, що був представлений 1936 року в результаті проведення конкурсу, якому передувало виконання комплексних передпроектних досліджень воєводським Бюро обмірів і планів забудови міст в Луцьку [2, С. 97–100].

Авторка в контексті розгляду генплану 1936 року також подає детальний опис проєктної ландшафтно-рекреаційної зони, яка була значною за протяжністю і формувалася вздовж русла р. Усті (рис. 4).

Рис. 4. Генеральний план м. Рівне 1936 р. Конкурсний проєкт № 7. Архітектори М. Буцкевічувна, В. Вечоркевич. Виділено локалізацію палацово-паркового комплексу князів Любомирських та прилеглу територію, яка підлягала благоустрою відповідно до пропозицій генерального плану [2, С. 30]

В контексті дослідження проблеми варто тут привести цей нарис. Отже, південна частина рекреаційної зони розвивалася як логічний етап модернізації парку колишньої резиденції князів Любомирських: на місці ставів, осушених наприкінці 1920-х рр., проєктом передбачалася розбивка міського парку з розвинутою спортивною зоною, що йшла до південної околиці, де розташовувались відкриті водоспортивні споруди. Давній замок-палац, в якому планували розташувати міський музей, мав відігравати роль композиційно-планувального ядра. У середмісті прирічкова смуга зелені перетворювалася на міську набережну, що сполучала міський парк з територією «йорданівського саду»

(багатофункціонального спортивно-ігрового простору, що був невід'ємним елементом тогочасного благоустрою парків і житлових кварталів міст Другої Речі Посполитої) і Волинських торгів. За проектом-переможцем в систему зелених насаджень Рівного входили ще два «Йорданівські сади» – поруч з садибою «Гірка» і на південно-західній околиці міста. Доволі крупні рекреаційні утворення формувалися і вздовж головної вулиці на нових міських територіях – біля Грабника. Значна роль в системі озеленення відводилась ландшафтним об'єктам загального користування (скверам, бульварам, алеям) та спеціального призначення (територіям шкіл, цвинтарям), які впливали на покращення санітарно-гігієнічних якостей міського середовища, збільшували його естетичну виразність [2, С. 101].

Праця є багатою на ілюстративний матеріал – фото, листівки, ескізи, схеми, плани, що демонструють ландшафтно-рекреаційні об'єкти в архітектурно-планувальній та просторовій структурі міста: замок князів Любомирських; листівка, поч. ХХ ст.; фіксаційний план міста Рівне, кінець 1920-х рр.; ескіз плану забудови території поблизу палацу князів Любомирських, кінець 1920-х рр.; схеми, що демонструють передпроектні дослідження до виконання генерального плану міста 1936 р.; конкурсний проєкт № 7 генерального плану м. Рівне 1936 р. та ін.

Увагу також привертають статті рівненських науковців в краєзнавчому науковому виданні-дворічнику «**Архітектурна спадщина Волині**».

Так, стаття **Ричкова П. «Давня картографія Рівного ХVІІІ–ХІХ ст.»** дає змогу ознайомитися з описами та аналізом картографічних першоджерел вітчизняних і зарубіжних архівних та музейних збірок, які відтворюють особливості архітектурно-розпланувальної еволюції міста Рівне в природно-ландшафтному контексті [9]. Робота, окрім описів, містить ілюстративний матеріал, що демонструє різні плани Рівного, розпланувальні схеми автора, фото макетної реконструкції Рівного станом на ХVІІІ століття, фрагменти різних зображень палацово-паркової зони, фіксаційні плани кінця ХVІІІ – початку ХІХ істоліть, плани після пожежі 1819 року, перший проєктний план (затверджений 1845 року), фіксаційний план 1889 року, проєктний план 1892 року та план міста 1896 року. Всі ці ілюстративні матеріали дозволяють прослідкувати роль та місце природно-ландшафтних чинників в розвитку міста, їх

трансформацію впродовж століть та формування і занепад ландшафтно-рекреаційної зони міста впродовж XVIII–XIX століть.

В іншій праці **Ричкова П. «Містобудівний контекст Рівного в кінці XVIII ст. на плані Я. Я. Бургіньйона»** в цьому ж збірнику більш детально розглядається фіксаційний картографічний документ Рівного кінця XVIII століття, виконаний Я. Я. Бургіньйоном [10]. Автор детально описує цей унікальний документ та наводить його фото. Описи стосуються, здебільшого, тогочасного ландшафтно-рекреаційного утворення міста – палацово-паркової і садової частини поселення, виокремлено важливу роль води в міському ландшафті.

Ще в одній роботі збірника-дворічника – праці **Михайлишин О. «Архітектурно-просторовий розвиток міста Рівне у 1950–1970-х рр.»** йдеться про генеральні плани міста, що були розроблені в повоєнний період та визначили нинішню функціональну, композиційну, образну структуру міського середовища [3]. Авторка підмічає цікавий факт, що в переліку архітектурних пам'яток відсутня згадка про палац князів Любомирських та інші найдавніші кам'яні будівлі міста, і робить припущення, що це пов'язано з ідеологічними міркуваннями, оскільки ці об'єкти не розглядалися як цінні, хоча палац фігурував у планах пристосування для міських потреб. Щодо річки Устя, згаданої тут в контексті проблеми для рівномірного просторового розвитку міста як цілісного організму, то пропонувалося влаштування перетину автомагістралі та залізничних колій і водного русла у двох рівнях. Авторка зазначає, що матеріали генплану 1945 року враховували також і благоустрій міста. З огляду на недостатню кількість місць відпочинку мешканців було запропоновано створити Центральний парк зі спортивним сектором в районі колишнього замку Любомирських. Важливим елементом зони відпочинку мав стати водний басейн, що утворювався шляхом штучного підйому рівня води в р. Усті на літній період. Були також передбачені пішохідні бульвари в центральній частині міста та впорядковувалася міський сад ім. Шевченка [3, С. 52–56]. На основі наступного генерального плану, який був затверджений у 1955 році і розрахований на 25 років, у 1966 році був розроблений Проект детального планування (ПДП) центральної частини міста. Цей документ демонструє, зокрема, свідоме нищення цінної збереженої забудови, такої як храми – на місці комплексу Воскресенського собору і дзвіниці передбачалася розбивка скверу, який перетікав у великий масив паркової зони, створеної на місці занедбаного парку резиденції

князів Любомирських. Але водночас проєкт передбачав створення нових зелених зон на території міста, існуючі вулиці всередині мікрорайону мали використовуватися як пішохідні алеї, що вели до зон відпочинку. Далі в статті читаємо – згідно з проєктом впорядковувались міські рекреаційні зони: заболочений колишній парк Любомирських, парк Шевченка, влаштовувалася зелена зона набережної р. Устя [3, С. 58–66].

Ще одну статтю **Михайлишин О.** присвячено природно-ландшафтним об'єктам міста Рівного – **«Озеленення в системі відкритих просторів найбільших міст Волині у міжвоєнний період: теорія і практика підходів»** [4]. Як зазначає сама авторка в праці розглянуто особливості формування системи озеленення одного з найбільших міст Волині, які визначилися домінуванням на той час концепції «міста-саду», а також проаналізовано безпосередній вплив ландшафтних чинників на характер розпланування міських зон відпочинку. Польське містобудування згаданого періоду на теренах Волині ознаменувалося тим, що акцент робився на розв'язанні проблеми оздоровлення щільно забудованої міської території. Тому то й авторка ставить за мету прослідкувати особливості формування системи озеленення міста в контексті розвитку теорії і практики західноєвропейського і польського містобудування 1920–1930-х років. В статті зазначено, що до проблеми ущільнення забудови в центральних частинах міст в цілому і Рівного зокрема, в результаті витіснення зелених насаджень з цих територій, призвело нове будівельне законодавство 1928 року. В результаті локалізації зелених насаджень, що були залишками природних ландшафтів на ділянках, які залишились неосвоєні з огляду на їх непридатність для забудови території міст, були досить нерівномірними і безсистемними. Тому створення умов повноцінного відпочинку мешканців міст стало одним з основних завдань урбаністики того часу. Авторка розповідає про теоретичні засади втілення такої стратегії озеленення міст, що спиралася на концепцію міст-садів Е. Говарда. Було виявлено закономірність: з віддаленням від центру міста до його периферії забудова стає нижчою та менш щільною, а масиви зелені збільшуються, охоплюючи всі вільні території. Окрім дотримання нормативних вимог, йшлося також і про посилення репрезентативності міських ансамблів [4, С. 237–241].

Михайлишин О. описує план 1928 року, який був складений технічним відділом Рівненського магістрату і автором якого був

архітектор Семен Сидорчук. Відповідно до цього документу вперше з'явилася пропозиція розташування спортивних споруд загальноміського значення в долині р. Устя, а непридатну для житлового будівництва заболочену ділянку поряд з палацом князів Любомирських планувалося використати для розташування міського парку. Проте, як зазначає авторка до цього проєкту було висловлено чимало зауважень, внаслідок чого міська влада відмовилась від його подальшої розробки [4, С. 241–242].

У статті вміщено авторські схеми та графічні матеріали, що стосуються локалізації озелених територій в структурі міста: схема плану міста станом на початок 1930-х рр. з показом ділянок парку князів Любомирських та Волинських торгів; проєкт розвитку системи озеленення міста 1928–1938 рр.; схема розпланування території парку колишньої резиденції князів Любомирських та прилеглих ділянок, 1928 р.

Досліджувана проблема побіжно висвітлюється в **ряді праць інших рівненських науковців** [5–7], в яких досліджено особливості формування і розвитку системи зелених насаджень міста та його приміської зони у вигляді водно-зеленого діаметру; висвітлено нинішній стан водно-зеленого діаметру; окреслено проблеми, які стоять перед сучасними містобудівничими Рівного.

Висновки. Отже, проаналізувавши праці рівненських науковців, можна сказати про важливість проведення досліджень, що були розпочаті в 70-х роках ХХ століття та які продовжуються, є актуальними і наразі. Ці роботи є досить корисними та пізнавальними для встановлення природно-ландшафтної та архітектурно-ландшафтної ідентичності міста Рівного, його вихідної "формули" природно-ландшафтного середовища; визначення проблемних аспектів та перспективних напрямів розвитку ландшафтно-рекреаційних територій; обґрунтування проведення реконструктивних та ревіталізаційних заходів в розглядуваному контексті, напрацювання нових ідей.

1. Архітектура міжвоєнного Рівного в документах і публікаціях 1921–1939 років / під заг. редакцією О. Л. Михайлишин. Рівне : ПП «Формат-А», 2020. 96 с. 2. Михайлишин О. Л. Архітектура і містобудування Західної Волині 1929–1939 рр. : монографія. Рівне : Дятлик М, 2013. 352 с. 3. Михайлишин О. Л. Архітектурно-просторовий розвиток міста Рівне у 1950–1970-х рр. *Архітектурна спадщина Волині*. Рівне : Дятлик, 2016. Вип. 5. С. 52–66. 4. Михайлишин О. Л. Озеленення

в системі відкритих просторів найбільших міст Волині у міжвоєнний період: теорія і практика підходів. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Київ : КНУБА, 2010. Вип. 24. С. 237–250. **5.** Потапчук І. В., Бичковська Л. С. Витоки та особливості формування водно-зеленого діаметру міста Рівне і його приміської зони. *Архітектурний вісник КНУБА*. К. : КНУБА, 2018. Вип. 16. С. 270–280. **6.** Потапчук І. В., Бичковська Л. С. Витоки та проблематика формування водно-зеленого діаметру міста Рівне в повоєнний період (1950–1980 рр.). *Архітектурна спадщина Волині*. Рівне, 2018. Вип. 6. С. 194–199. **7.** Потапчук І. В., Бичковська Л. С. Ландшафтно-рекреаційні об'єкти міста. Рівне : Минуле, сьогодні та перспективи розвитку. *Науковий вісник будівництва*. Харків : ХНУБА, 2020. № 2. Т. 100. С. 83–88. **8.** Ричков П. А. Архітектор Ян Якуб Бургіньйон: Творча спадщина : монографія. Рівне : У фарватері істин, 2019. 190 с. **9.** Ричков П. А. Давня картографія Рівного XVIII–XIX ст. *Архітектурна спадщина Волині*. Рівне : ПП ДМ, 2008. С. 57–79. **10.** Ричков П. А. Містобудівний контекст Рівного в кінці XVIII ст. на плані Я.Я. Бургіньйона. *Архітектурна спадщина Волині*. Рівне : Дятлик, 2016. Вип. 5. С. 165–167.

REFERENCES:

1. Arkhitektura mizhvoiennoho Rivnoho v dokumentakh i publikatsiiah 1921–1939 rokiv / pid zah. redaktsiieiu O. L. Mykhailyshyn. Rivne : PP «Format-A», 2020. 96 s.
2. Mykhailyshyn O. L. Arkhitektura i mistobuduvannia Zakhidnoi Volyni 1929–1939 rr. : monohrafiia. Rivne : Diatlyk M, 2013. 352 s. **3.** Mykhailyshyn O. L. Arkhitekturno-prostorovi rozvytok mista Rivne u 1950–1970-kh rr. *Arkhitekturna spadshchyna Volyni*. Rivne : Diatlyk, 2016. Vyp. 5. S. 52–66. **4.** Mykhailyshyn O. L. Ozelenennia v systemi vidkrytykh prostoriv naibilshykh mist Volyni u mizhvoiennyi period: teoriia i praktyka pidkhodiv. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia*. Kyiv : KNUBA, 2010. Vyp. 24. S. 237–250. **5.** Potapchuk I. V., Bychkovska L. S. Vytoky ta osoblyvosti formuvannia vodno-zelenoho diametru mista Rivne i yoho prymiskoi zony. *Arkhitekturnyi visnyk KNUBA*. K. : KNUBA, 2018. Vyp. 16. S. 270–280. **6.** Potapchuk I. V., Bychkovska L. S. Vytoky ta problematyka formuvannia vodno-zelenoho diametru mista Rivne v povoiennyi period (1950–1980 rr.). *Arkhitekturna spadshchyna Volyni*. Rivne, 2018. Vyp. 6. S. 194–199. **7.** Potapchuk I. V., Bychkovska L. S. Landshaftno-rekreatsiini obiekty mista. Rivne : Mynule, sohodennia ta perspektyvy rozvytku. *Naukovyi visnyk budivnytstva*. Kharkiv : KhNUBA, 2020. № 2. Т. 100. S. 83–88. **8.** Rychkov P. A. Arkhitektor Yan Yakub Burhinion: Tvorchia spadshchyna : monohrafiia. Rivne : U farvateri istyn, 2019. 190 s. **9.** Rychkov P. A. Davnia kartohrafiia Rivnoho XVIII–KhIKh st. *Arkhitekturna spadshchyna Volyni*. Rivne : PP DM, 2008. S. 57–79. **10.** Rychkov P. A. Mistobudivnyi kontekst Rivnoho v kintsi XVIII st. na plani Ya.Ia. Burhiniona. *Arkhitekturna spadshchyna Volyni*. Rivne : Diatlyk, 2016. Vyp. 5. S. 165–167.

Potapchuk I. V., Associate Professor (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne), **Bychkovska L. S., Senior Lecturer** (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

NATURAL AND LANDSCAPE FEATURES OF THE LOCATION OF THE PALACE-PARK COMPLEX OF THE TOWN OF RIVNE IN THE RESEARCH OF CONTEMPORARY SCIENTISTS (SELECTED WORKS)

The article is devoted to the review of the scientific achievements of Rivne researchers of the natural and landscape features of town Rivne, their role in the formation of the palace and park complex of the Lubomyrski over the centuries. Reveals and demonstrates the interest of local scientists in the problem of creation, transformation, modernization and further development of the landscape and recreation area of the town.

It is noted that the palace and park complex of the princes of Lubomyrsky is currently a lost landscape and recreational center of the historical part of Rivne. It could become a powerful center of the tourist component of the settlement, a composite node of the downtown area and an aesthetic addition of the existing urban fabric.

One of the priority and most covered in publications is the natural landscape aspect, which speaks of the importance of analyzing such factors as hydrography, relief and vegetation of the creation of palace and park complex.

The article analyzes the works of such well-known modern Rivne researchers as Petro Rychkov, Olga Mykhailyshyn, and others. Their works are valuable because they contain unique cartographic and artistic documents that reproduce the architectural and planning structure of the historical part of the city and its natural and landscape objects; watercolor drawings that belong to a special genre of colored watercolor miniatures and depict fragments of buildings and natural landscaping of the palace and park complex; the fixation plan of Rivne with the palace and park complex of the interwar period and the general plan of 1936, made by Polish architects and urban planners.

The works of scientists also include an overview of the urban context of Rivne in the 19th–20th centuries. One of the books contains a

reconstruction scheme of the Lyubomyrskyi palace and park complex in the 18th century, and a photo of its model and the historical part of the city.

The importance of conducting these studies, which were started in the 70s of the 20th century and are currently relevant, is indicated. It is noted that these works are quite useful and informative for establishing the natural-landscape and architectural-landscape identity of Rivne; determination of problematic aspects and perspective directions of development of landscape and recreational areas.

Keywords: natural and landscape factors; landscape and recreational objects; palace and park complex; landscape and recreational territory; general plan; fixed plan.
